

УДК 343.985/37

М.О. БРИЛЬОВ, Харківський
національний університет внутрішніх справ

СТАН НАУКОВИХ РОЗРОБОК З ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З РОЗКРАДАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ПІД ЧАС БУДІВНИЦТВА, РЕМОНТУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ

Ключові слова: стан наукової розробки, бюджетні кошти, ремонт, будівництво, експлуатація, автомобільні дороги, злочин

На сьогодні 97 % українських автомобільних доріг мають неналежний технічний стан. Як заявив під час інтерв'ю «Українським новинам» міністр інфраструктури А. Пивоварський, «Наші історичні проблеми – це недофінансування, крадіжка навіть того, що було профінансовано, а також дивне відношення підрядників до технологічного процесу». Зокрема, цього року на експлуатаційні роботи виділено 3,5 мільярди гривень.

Звісно, суми бюджетних коштів, що виділяються на будівництво, ремонт та експлуатацію автомобільних доріг, спонукають зловмисників на різного роду махінації, направлені на заволодіння хоча б частиною виділених на це коштів. Разом із тим, сьогодні не розроблено дієвих механізмів протидії такого роду злочинній діяльності, що безперечно впливає на рівень виявлення таких злочинів, а також на якість їх розслідування.

У зв'язку з цим винятково важливого значення набуває удосконалення організаційно-тактичних заходів з протидії злочинам, пов'язаним із розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг. Зазначені проблеми неможливо вирішити без урахування наукових розробок, що дозволить окреслити основні напрями для подальшого їх дослідження.

У юридичній літературі проблеми протидії розкраданню бюджетних коштів у своїх працях розглядали такі вчені та фахівці, як: К.В. Антонов, Р.К. Антонов, А.В. Баб'як, В.І. Василичук, В.В. Дараган, О.Ю. Заблоцька, З.Б. Зубко, А.О. Йосипів, О.О. Коломієць, В.В. Коряк, В.С. Кубарев, І.В. Кубарев, Р.В. Макуха, С.В. Нагачевський, І.М. Ніщета, В.Р. Сливенко, О.В. Тарнопольський, О.О. Титаренко, Т.О. Часова, А.О. Шелехов та ін. Аналіз публікацій показав, що проблеми протидії розкраданню бюджетних коштів перебуває у колі уваги значної кількості науковців та практиків. Вивчення проблем протидії розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг потребує ґрунтовного аналізу наукових робіт, у яких проблема розкрадання бюджетних коштів розроблялась комплексно. Крім того, окремого вивчення потребують наукові розробки, присвячені проблемам протидії злочинам у сфері державних закупівель та будівництва, оскільки предмет нашого дослідження безпосередньо пов'язаний з цими сферами. Тому метою статті є аналіз наукових праць щодо вивчення проблем протидії розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг та виділення на підставі такого аналізу питань, які на сьогоднішній день потребують подальшої наукової розробки. Новизна роботи полягає у виділенні напрямів вивчення проблем протидії розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, які на сьогоднішній день потребують подальшої наукової розробки.

Зважаючи на зазначене, пропонується умовно поділити наукові дослідження на чотири групи: 1) дослідження, присвячені проблемам протидії розкраданням бюджетних коштів; 2) дослідження присвячені проблемам протидії злочинам у сфері державних закупівель; 3) дослідження присвячені проблемам протидії злочинам у сфері будівництва; 4) дослідження присвячені проблемам протидії злочинам, що вчиняються під час будівни-

цтва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг.

Розглянемо першу групу наукових досліджень присвячених проблемам протидії розкраданням бюджетних коштів.

Одним із перших досліджень, присвячених питанням діяльності оперативних підрозділів ОВС щодо протидії злочинам у бюджетній сфері, було дослідження В.С. Кубарева та І.В. Кубарева, в результаті якого авторами було розроблено навчально-методичний посібник «Оперативно-пошукова діяльність співробітника ДСБЕЗ з виявлення злочинів у сфері обігу бюджетних коштів» [1].

Починаючи з 2007 року було захищено 8 дисертаційних досліджень з питань оперативно-розшукової протидії злочинам у бюджетній сфері (по одній дисертації в рік), зокрема, дисертаційні дослідження А.О. Шелехова «Основи організації і тактики розкриття злочинів у соціально-бюджетній сфері» [2]; І.М. Ніщети «Правові та організаційно-тактичні основи діяльності оперативних підрозділів ДСБЕЗ з протидії злочинам, пов'язаним з порушенням бюджетного законодавства» [3]; О.Ю. Заблецької «Протидія злочинам у бюджетній сфері підрозділами ДСБЕЗ МВС України» [4]; Р.В. Макухи «Контррозвідувальне забезпечення бюджетної системи України» [5]; Р.К. Антонова «Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю щодо протидії злочинам у бюджетній сфері» [6]; В.І. Василичука «Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері» [7]; О.О. Коломійця «Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України розкраданню коштів, що вчинюється на об'єктах бюджетної сфери» [8]; О.В. Тарнопольського «Протидія злочинам оперативними підрозділами ОВС України у сфері спеціального фонду бюджету» [9].

Проведений аналіз зазначених наукових досліджень з проблем протидії злочинам у бюджетній сфері показав, що в тих з них, які були проведені до прийняття Кримінального процесуального кодексу України, значна кількість пропозицій наданих авторами морально застаріла. Однак, окреслені дослідження

безперечно є тією основою, без якої неможливе здійснити вивчення проблем протидії злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг в умовах діючого КПК України.

В контексті нашого дослідження детального вивчення потребують праці, які безпосередньо стосуються питань протидії злочинам у сфері державних закупівель, оскільки лівова частка робіт, які пов'язані з будівництвом, ремонтом та експлуатацією автомобільних доріг проводиться підрядними організаціями за результатами конкурсних торгів.

Тому другу групу досліджень складають дослідження, присвячені проблемам протидії злочинам у сфері державних закупівель.

Починаючи з 2009 року, проблеми протидії злочинам у сфері державних закупівель комплексно почали вивчати одразу троє авторів В.В. Дараган, В.В. Коряк та В.Р. Сливенко.

Дисертація В.В. Дарагана була присвячена питанням розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту [10]. Дисертаційне дослідження В.В. Коряка було присвячене питанням протидії хабарництву у сфері державних закупівель оперативними підрозділами МВС [11]. В.Р. Сливенко присвятив своє дослідження загальним питанням оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель [12].

Аналіз зазначених вище наукових досліджень з проблем протидії злочинам у сфері державних закупівель показав, що значна кількість пропозицій наданих вище зазначеними авторами також морально застаріла. Однак, окреслені дослідження містять у собі окремі положення, без використання яких неможливо здійснити у повному обсязі вивчення проблем протидії злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг.

Щодо досліджень, що проводилися після прийняття Кримінального процесуального кодексу України, то окремої уваги потребують дослідження С.В. Нагачевського та Т.О. Часової.

Дисертаційне дослідження С.В. Нагачевського присвячене питанням оперативно-розшукового виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель. Наукова робота автора містить у собі низку положень, що мають теоретичне і прикладне значення для виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель [13].

Дисертаційне дослідження Т.О. Часової присвячене питанням взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель. В зазначеному дослідженні авторкою запропоновано напрями покращення взаємодії слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час виявлення, документування та розслідування злочинів у сфері державних закупівель [14].

Третю групу досліджень складають дослідження присвячені проблемам протидії злочинам у сфері будівництва.

Проблеми протидії злочинам у сфері будівництва на монографічному рівні вивчалися Х.М. Михайловою та В.В. Тацієнком. Зокрема, Х.М. Михайлова вивчала питання виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва [15]. Зазначене дослідження безперечно має великий науковий інтерес, однак воно жодним чином не стосується предмету та завдань нашого дослідження.

Що стосується дослідження В.В. Тацієнка, то воно присвячене питанням виявлення та розслідування податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності. В контексті нашого дослідження потребують уваги виділені автором: способи, обстановка та механізм слідоутворення вчинення податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності; організаційно-тактичні основи виявлення податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності; тактичні основи проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих розшукових дій [16].

Четверту групу досліджень складають дослідження безпосередньо пов'язані з про-

тидією злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг.

Аналіз наукових досліджень показав, що питання протидії злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг на сьогоднішній день майже не вивчалися. А наявні дослідження носять фрагментарний характер.

Найбільш комплексно зазначена проблема була розглянута колективом авторів у збірнику методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки, присвяченому питанням викриття та документування злочинів у бюджетній сфері. Зокрема, авторами були розроблені методичні рекомендації щодо попередження та викриття злочинів з боку службових осіб обласних управлінь автомобільних доріг та підприємств галузі автомобільного транспорту під час використання коштів на будівництво доріг, мостів, естакад тощо. В зазначених методичних рекомендаціях розглянуто наступні питання, які мають пряме відношення до нашого дослідження: накопичення інформації про об'єкти автодорожнього господарства; отримання та попередня перевірка інформації про службові зловживання, що вчиненні на підприємствах, в установах, організаціях автодорожнього господарства; залучення спеціалістів для проведення ревізій фінансово-господарської діяльності та будівельно-технічних досліджень [17, с.256–291].

Безумовно, значна кількість положень зазначених методичних рекомендацій вже морально застаріла, однак з огляду на предмет нашого дослідження робота становить певний інтерес.

Окремі питання з розслідуванням злочинів у сфері державних закупівель, пов'язаних з ремонтом асфальтобетонного покриття, були предметом дослідження В.В. Дарагана. Автором розглянуто питання призначення та проведення судової будівельно-технічної в процесі розслідування таких справ [18].

Таким чином, проведений нами аналіз наукових доробок свідчить, що значна кількість наукових досліджень присвячена окремим

питанням протидії злочинам в бюджетній сфері, а також сфері державних закупівель та будівництва. При цьому спостерігається здійснення наукових розвідок проблем протидії злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг. Однак значна кількість питань з організації оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, залишається не розглянутою. Тому, проведений аналіз вказує на необхідність проведення окремого дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг.

На сьогоднішній час у практичній діяльності з цього напрямку існує коло питань, що потребують глибокого і всебічного вивчення з метою розробки рекомендацій для вдосконалення протидії зазначеному злочинному явищу. Про необхідність проведення такого дослідження вказали 86 % опитаних працівників оперативних підрозділів Національної поліції.

З цього можна дійти висновку, що для вирішення проблем оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, окремого дослідження потребують питання, які не були досі досліджені: правові засади оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; оперативне обслуговування будівельної сфери оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, в контексті протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; використання позаштатних негласних працівників органів внутрішніх справ під час виявлення злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; оперативний пошук ознак злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; організація та тактика опера-

тивно-розшукового документування злочинної діяльності, пов'язаної з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг; організація та тактика реалізації матеріалів оперативної розробки щодо злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг. Зазначене, на нашу думку, сприятиме оптимізації діяльності оперативних підрозділів з протидії злочинам у вказаній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оперативно-поисковая деятельность сотрудника ГСБЭП по выявлению преступлений в сфере оборота бюджетных средств : учебно-методическое пособие. – Донецк : Донецк. юрид. ин-т Луганск. гос. ун-та внутр. дел, 2006. – 144 с.
2. Шелехов А. О. Основы организации і тактики раскрытия злочинів у соціально-бюджетній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / А. О. Шелехов. – Одеса, 2007. – 20 с.
3. Ніщета І. М. Правові та організаційно-тактичні основи діяльності оперативних підрозділів ДСБЕЗ з протидії злочинам, пов'язаним з порушенням бюджетного законодавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / І. М. Ніщета. – Львів, 2008. – 20 с.
4. Заблоцька О. Ю. Протидія злочинам у бюджетній сфері підрозділами ДСБЕЗ МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. Ю. Заблоцька. – Київ, 2009. – 19 с.
5. Макуха Р. В. Контррозвідувальне забезпечення бюджетної системи України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

юрід. наук: спец. 21.07.01 «забезпечення державної безпеки України» / Р. В. Макуха. – Київ, 2010. – 20 с.

6. Антонов Р. К. Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю щодо протидії злочинам у бюджетній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Р. К. Антонов. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.

7. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. І. Василичук. – К., 2012. – 36 с.

8. Коломієць О. О. Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України розкраданню коштів, що вчинюється на об'єктах бюджетної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. О. Коломієць. – Київ, 2013. – 21 с.

9. Тарнопольський О. В. Протидія злочинам оперативними підрозділами ОВС України у сфері спеціального фонду бюджету : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О. В. Тарнопольський. – Львів, 2014. – 20 с.

10. Дараган В. В. Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Дараган ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2012. – 20 с.

11. Коряк В. В. Протидія хабарництву у сфері державних закупівель оперативними

підрозділами МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Коряк. – Київ, 2012. – 20 с.

12. Сливенко В. Р. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. Р. Сливенко ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2012. – 20 с.

13. Нагачевський С. В. Оперативно-розшукове виявлення та документування злочинів, вчинених службовими особами у сфері державних закупівель : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С. В. Нагачевський ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2013. – 20 с.

14. Часова Т. О. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів ОВС під час протидії злочинам у сфері державних закупівель : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т. О. Часова. – Харків, 2015. – 20 с.

15. Михайлова Х. М. Основи виявлення та розслідування шахрайства, учиненого групою осіб у сфері інвестування будівництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Х. М. Михайлова. – Одеса, 2009. – 20 с.

16. Тацієнко В. В. Основи виявлення та розслідування податкових злочинів, учинених у сфері будівельної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В. В. Тацієнко. – Львів, 2012. – 19 с.

17. Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у бюджетній сфері : методичні рекомендації / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук, В. Р. Сливенко та ін. – К., 2009. – 427 с.

18. Дараган В. В. Особенности расследова-

ния преступлений в сфере государственных закупок, связанных с ремонтом асфальтобетонного покрытия в Украине / В. В. Дараган // Общество и право ; Краснодарск. ун-т МВД России. – 2014. – № 3 (49). – С. 194–196.

Брильов М. О. Стан наукових розробок з протидії злочинам, пов'язаним з розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг / М. О. Брильов // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 16–21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_5.pdf

Розглянуто наукові дослідження щодо вивчення проблем протидії розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг за наступними групами: 1) протидії розкраданням бюджетних коштів; 2) протидії злочинам у сфері державних закупівель; 3) протидії злочинам у сфері будівництва; 4) протидії злочинам, що вчиняються під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг. Запропоновано напрями вивчення проблем протидії розкраданням бюджетних коштів під час будівництва, ремонту та експлуатації автомобільних доріг, які потребують подальшої наукової розробки.

Брилев М.О. Состояние научных разработок по противодействию преступлениям, связанным с хищением бюджетных средств при строительстве, ремонте и эксплуатации автомобильных дорог

Рассмотрены научные исследования по изучению проблем противодействия хищениям бюджетных средств во время строительства, ремонта и эксплуатации автомобильных дорог по следующим группам: 1) противодействия хищениям бюджетных средств; 2) противодействия преступлениям в сфере государственных закупок; 3) противодействия преступлениям в сфере строительства; 4) противодействия преступлениям, совершаемым при строительстве, ремонте и эксплуатации автомобильных дорог. Предложены направления изучения проблем противодействия хищениям бюджетных средств во время строительства, ремонта и эксплуатации автомобильных дорог, которые требуют дальнейшей научной разработки.

Brilev M.O. Status of Scientific Research to Combat Crimes Related to Embezzlement of Budget Funds for Construction, Repair and Maintenance of Roads

Reviewed scientific studies on the problems of counteraction to embezzlement of budget funds during construction, repair and maintenance of roads in the following groups: 1) to counter the theft of budget funds; 2) to counter crime in public procurement; 3) counteract crime in the construction industry; 4) countering crimes committed during the construction, repair and maintenance of roads. Directions Studies counteracting embezzlement of budget funds during construction, repair and maintenance of roads that require further scientific development.